

Krisis

Tijdschrift voor actuele filosofie

GEORGI VERBEECK

DE ROEM VAN LEUVEN

Krisis, 2009, Issue 2

www.krisis.eu

Het vernietigen van boeken is zo oud als de mensheid zelf. Keizers, pausen, totalitaire regimes en religieuze dweepers grepen naar het wapen van de boekverbranding om onwelgevallige boeken en het daarin verkondigde uit te roeien. Al in de derde eeuw voor Christus hadden Chinese keizers het middel ontdekt. In haar 2000-jarig bestaan is de rooms-katholieke kerk steeds zeer ijverig geweest in het verbranden van ketterse, islamitische, protestantse of andere onpassende literatuur. Op het einde van de vorige eeuw viel overal ter wereld *De duivelsverzen* van Salmon Rushdie aan islamitische fundamentalisten ten prooi. Eenzelfde lot waren eerder in 1966 de elpees van de Beatles beschoren, nadat die zichzelf in de ogen van bijbelvaste christenen onmogelijk hadden gemaakt met de uitspraak van John Lennon dat hij en zijn band populairder waren dan Jezus. Wellicht het eerste geval van boekverbranding in de eenentwintigste eeuw trof de mondiale succesfiguur Harry Potter, die door christelijke scherpshijpers beschuldigd werd van het verspreiden van satanisme en andere magische praktijken.

Wie aan boekverbranding denkt, denkt meestal aan de gebeurtenissen van 10 mei 1933 op de Opernplatz in Berlijn en in vele andere Duitse steden, waar de nationaal-socialisten met veel ritueel geweld boeken aan het vuur prijsgaven die in de ogen van de bruine revolutionairen 'van on-Duitse

geest' waren. De beelden riepen de profetische woorden op van de negentiende-eeuwse dichter Heinrich Heine: 'Waar men boeken verbrandt, verbrandt men uiteindelijk ook mensen.' Heine had dit in 1821 genoteerd, vier jaar na de studentikoze baldadigheden op de Wartburg in Thüringen. In werkelijkheid bracht hij de christelijke moordlust in Spanje tijdens de verdrijving van de Arabieren in de vijftiende eeuw in herinnering. In 1817 waren trouwens niet de echte boeken verbrand, wat voor de studenten te duur zou zijn uitvallen, slechts vodden oud papier met daarop de titels van de gewraakte boeken.

Van het barbaarse schouwspel in 1933 was de schrijver en dichter, en zelf slachtoffer, Erich Kästner ooggetuige. Hij zag dr. Joseph Goebbels, 'die kleine doortrapte leugenaar, als een wild gesticulerend en zich in einde-loze tirades verstikkende duiveltje', de massa's ophitsen. Was het hier de 'massa' die zich liet ophitsen, de sociale en culturele onderkant van de samenleving? Het waren vooral studenten en intellectuelen die zich tot het kruim van de nieuwe Duitse natie rekenden.

Boekverbrandingen worden – overigens volledig terecht – geassocieerd met achterlijkheid en obscurantisme. Maar de vernietiging van boeken kan ook een positieve bijwerking hebben en op termijn meer roem dan schade opleveren. Een dergelijke speling van het lot is België ten deel gevallen, een land dat door zijn surrealisme wel eens meer in het oog valt. Hier was weliswaar geen sprake van brandstapels, maar van boeken die vernietigd werden als gevolg van oorlogsgeweld en van bureaucratische verdwazing. Of hoe de vernietiging van een cultureel erfgoed de reputatie van een instelling nog vooruit heeft geholpen. Een korte kroniek van een drievoudige boekvernietiging.

In de late namiddag van 25 augustus 1914 staken Duitse troepen de universiteitshal in Leuven in brand. De stad was zonder slag of stoot ingenomen, maar bij het vallen van de avond werden Duitse soldaten onverwacht beschoten, niet wetende uit welke richting de kogels kwamen. De paniek greep om zich heen. De Duitse legerleiding was bevreesd voor *franc-tireurs*, burgers die soldaten onder vuur namen. De Duitsers sloegen hard terug. Burgers werden standrechtelijk geëxecuteerd, verschillende wijken werden systematisch platgebrand en de stad werd aan

plundering overgeleverd. De universiteitsbibliotheek ging in vlammen op. Ten prooi vielen honderden oude manuscripten en incunabelen, en 300.000 boeken. Met deze schanddaad hadden de Duitsers hun faam als ‘Teutoonse barbaren’ voorgoed waargemaakt. In de geallieerde oorlogs-propaganda werd opgeroepen tot steun aan *poor little Belgium*. Leuven werd het *Sarajevo der europäischen Intelligenz*. Want de schijnheilige Duitse *Kultur* had het masker afgerukt. Waren de Duitsers nu de nakomelingen van Goethe, of van Attila de Hun? Tweehonderd neergeschoten burgers maakten niet zo veel uit, de vernietiging van de eeuwenoude bibliotheek des te meer. Bij de Duitse aftocht in 1918 werden de geblakerde muren van de uitgebrande bibliotheek voorzien van een veelbetekenend opschrift: *Ici finit la culture allemande*.

Met veel Belgisch-patriottisch tromgeroffel, en evenveel Amerikaans geld, werd op 4 juli 1928, *Independence Day*, een nieuwe bibliotheek in een pompeuze neostijl ingehuldigd. Het universiteitsbestuur had nog net kunnen verhinderen dat in een balustrade een spreuk zou worden gebeiteld in de taal van Rome: *Furore teutonico diruta, dono Americano restituta* (Door Duitse razernij verwoest, met Amerikaanse steun heropgebouwd). De rector vond dit terecht maar keukenlatijn, en niet in de geest van de *Verständigungspolitik* die Belgen en Duitsers na de oorlog nastreefden. Men stelde zich al tevreden met artikel 247 in het Verdrag van Versailles dat de Duitsers verplichtte tot wederopbouw van de Leuvense bibliotheek (binnen een termijn van drie maanden).

In de nacht van 16 op 17 mei 1940 stonden Duitse kanonnen opnieuw op de Leuvense universiteitsbibliotheek gericht. De artilleriecommandant geloofde dat de verfoeilijke *furore teutonico*-spreuk nog steeds op de muur van de bibliotheek prijkte en gaf het bevel tot vuren. Een toegesnelde Leuvense burger die hem op andere gedachten wilde brengen – die spreuk hing er inderdaad niet – kwam te laat. Nu waren de robuuste muren beter beschermt tegen de Teutoonse furie, maar de inhoud van het gebouw brandde goeddeels uit. 900.000 boeken gingen in vlammen op. Tijdens de bezetting, de Nieuwe Orde heerste in België, bezocht het ‘kleine doortrapte duiveltje en beroepsleugenaar’ dr. Joseph Goebbels de ruïnes van de bibliotheek en verspreidde de mythe dat de bibliotheek in feite door de Engelsen was vernietigd.

In het midden van de jaren zestig trokken boze Vlamingen door de stad en eisten *Walen buiten*. Ze voelden zich de voorhoede van een beweging met een ongeziene sociale mix. Hun agenda was sociaal-revolutionair (tegen het establishment), antiklerikaal (tegen de bisschoppen) en nationalistisch (tegen de franskiljons). Een zachte vorm van *ethnic cleansing* was hun doel. En weer namen studenten en professoren het voortouw in de actie. De tweetalige universiteit zou van ‘Franstalige smetten’ bevrijd moeten worden. En zo geschiedde. Twee autonome universiteiten zagen het levenslicht: de Katholieke Universiteit Leuven bleef in de Dijlestad en een gloednieuwe Université Catholique de Louvain werd gebouwd in het Waalse slaapstadje Ottignies. En met de splitsing van de universiteit drong zich de noodzaak op om ook de bibliotheek te verdelen, ondertussen opnieuw een goed gevulde collectie. En zo zou het ook gebeuren. In alle ernst werd het zekere voor het onzekere genomen. Volgens even en oneven inventarisnummers werd het boekenbezit verdeeld.

Een zorgvuldig opgebouwd cultureel patrimonium werd eerst verbrand, vervolgens nogmaals verbrand, en uiteindelijk verdeeld tussen twee taalgemeenschappen die elkaar het licht niet gunden binnen de muren van een provinciestad. De Franstalige pers had niet helemaal ongelijk: het was een ‘stommiteit een onbeschaafde natie waardig’. Toch viel het nog mee met de reputatie van deze ‘onbeschaafde natie’. De Leuvense universiteitsbibliotheek heeft het er na drie vernielingen goed van afgebracht.

De brand van 1914 bezorgde Leuven een faam die het eerder nauwelijks had verdiend. Dankzij de Duitse furie wist de wereld nu dat een cultureel en intellectueel erfgoed ‘van wereldniveau’ in vlammen was opgegaan. De reputatie van Leuven als universiteit vaarde er wel bij. Tot aan het begin van de twintigste eeuw was de universiteit een zeer ultramontaanse instelling met provinciale uitstraling geweest. ‘Eeuwenoud’ en ‘internationaal vermaard’ zijn predicaten die we vooral dankzij de vernietiging van 1914 bij Leuven horen.

De tweede vernietiging in 1940 bevestigde alleen maar de domheid van de Duitse propaganda.

En ook de derde vernieling, die van de jaren zestig en zeventig, heeft de universiteitsbibliotheek goed overleefd. De KU Leuven is niet de universiteit van het Hageland geworden, maar een instelling met naam en faam. En de bibliotheek heeft opnieuw circa vier miljoen boeken in haar bezit. Tussen al die banden en titels vergaderden op 28 april van dit jaar 48 Europese onderwijsministers tijdens de Leuvense Bologna-top over de verdere mondialisering van het hoger onderwijs.

Georgi Verbeeck is hoogleraar Geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Leuven en is tevens werkzaam aan de Universiteit Maastricht.

 De Creative Commons Licentie is van toepassing op dit artikel (Naamsvermelding-Niet-commercieel 3.0). Zie <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/nl> voor meer informatie.